

Joods leven in de Friese hoofdstad

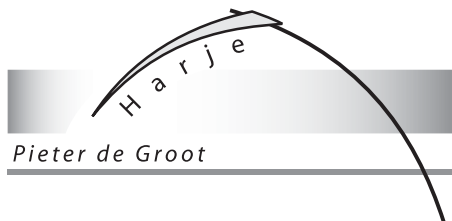
Op de Friese Bevrijdingsdag, 15 april, begint in Leeuwarden de Jiddische week, een week die bol staat van de Jiddische cultuur en muziek. De Friese bijdrage aan dit internationale festival is het optreden van Di Gojim. De groep, die als klezmerband tot ver over de landsgrenzen faam geniet, speelt volgende week zaterdag in Muziekcentrum Schaaf zijn nieuwe programma 'Schuim'. Hierin komt ook de voormalige Joodse buurt voor, met inbegrip van 'Schaaf' zelf, dat midden in de buurt lag.

Melvin van Eldik schreef voor Di Gojim een lied over Roosje Cohen, de bekende koopvrouw, die mee dankzij haar gemengde huwelijk met sigarenmaker Hannes van Dijk, van oorsprong Amsterdammer, in Leeuwarden mocht blijven, evenals haar tweelingzuster Betje. Zij verloren in de oorlog vijf broers en twee zusters. Met nog ruim zeshonderd lotgenoten waren ze door de Duitsers via Westerbork weggevoerd naar Polen.

Slechts 55 Leeuwarder Joden wisten uit de handen van de bezetter te blijven en keerden in mei 1945 uit de onderduik terug. „Verder commentaar lijkt overbodig”, schreef Sal de Jong in zijn boekje 'Joods leven in de Friese hoofdstad, 1920-1945, voltooid verleden tijd', dat in 1970 verscheen in het 25ste bevrijdingsjaar. Sal(omon) was in de buurt geboren en opgegroeid. Als overlevende kwam hij niet meer van de oorlog los en schreef er als journalist over in onder andere het Nieuw Israëlitisch Weekblad.

Wie zijn boekje, de eerste monografie over een Joodse gemeente, die

nagenoeg geheel werd uitgeroeid, (her)leest, lopen de rillingen over de rug. Achterin staan alle omgebrachte Joodse Leeuwarders in alfabetische volgorde genoemd, van de 16-jarige Emile van Adelsberg tot en met de 62-jarige Marie Zuckermann. Daartussen reeksen Cohens, Dwingers, Krammers, De Metzzen, Vellemans en De Vriezen. Allemaal namen, maar in zijn schets van het Joodse leven van voor de oorlog krijgen veel van die namen een gezicht.

De Leeuwarder Joodse gemeenschap, die voor het grootste deel bestond uit kleine middenstand, was volledig geïntegreerd binnen de liberale Leeuwarder burgerij. In de jaren twintig en dertig genoot de Joodse toneelvereniging 'Leeuwarder Vriendenclub' een grote faam in de stad. Zij speelde gedurfde stukken vol engagement, onder andere de sociale drama's van Herman Heijermans.

Opvallend was dat het Opperrabbinaat hiertegen nooit bezwaar heeft gemaakt. De Joodse orthodoxie was immers allerminst gechamereerd van het socialisme, dat zij niet graag in de oranjegezinde Joodse burgerij geïntroduceerd zag. In hoeverre Heijermans'

volksstukken invloed hebben gehad op de kleine straathandelaars, sappelaars en 'karreschuivertjes' was voor De Jong trouwens de vraag.

Op warme zomeravonden wanneer ze op straat met elkaar de laatste roddels uitwisselden, bood de buurt een gemoeidelijke aanblik. Maar dat was de buitenkant, want de meesten leefden van de hand in de tand, zij trokken dagelijks de volksbuurten in met hun straatwaar en na een dag luid aanprijzen mochten ze blij zijn als ze een paar rijksdaalders hadden verdiend..

Sal de Jong verhaalt over de aparte figuren in de Joodse gemeenschap. Over de Vlampiep en Lollige Johannes, die in de hele stad bekend waren. Maar er was ook 'gekke Lewie Drielsma', zoon van Hessel Drielsma, die op de Voorstreek een ijzerwarenhandel had.

„Deze jongen sprak nog geen tien woorden in een jaar. Maar zijn fluiten was het werk van een kunstenaar. Met een ongekende muzikaliteit floot hij al de grote opera's feilloos tot op de laatste noot. Rigoletto, Aïda, Cavaleria-Rusticana, Faust van Gounod. Als men in de Jodenbuurt 's morgens voor dag en dauw iemand hoorde fluiten, was het steevast 'gekke Lewie Drielsma', die dan uit de Sjoel op weg was naar zijn ouderlijke woning.”

Ook Lewie's naam staat op de dodenlijst. Hij was veertig jaar, toen hij op 28 februari 1943 in Auschwitz stierf.